

Gedragsinterventie US4U

Interventiebeschrijving



Het werkblad (versie mei 2015) dat gebruikt is voor het maken van deze interventiebeschrijving, is een gezamenlijk werkblad van de volgende organisaties:

Colofon

Ontwikkelaar / licentiehouder van de interventie

Naam : Stichting US4U

Website: <https://www.us4u.nl>

Contactpersoon

Naam : Stichting US4U, Dex Maes

E-mail : dex@us4u.nl

Telefoon: 06 14 69 15 04

Referentie in verband met publicatie

Naam auteur interventiebeschrijving: Marloes Doeswijk en Marloes Martens

Titel interventie: Gedragsinterventie US4U

Databank(en): Effectieve sociale interventies

Plaats, instituut: Utrecht, Movisie

Datum: maart 2023

Samenvatting

Korte samenvatting van de interventie

De gedragsinterventie US4U is gericht op positieve gedragsverandering van leerlingen tussen de twaalf en zestien jaar op vmbo-scholen die externaliserende gedragsproblemen vertonen. Mentoren zijn de intermediaire doelgroep. De gedragsinterventie US4U wordt gegeven door twee gedragspecialisten en bestaat uit een klassikale training van tien bijeenkomsten gevolgd door peergroupsessies.

Doelgroep

De doelgroep zijn leerlingen tussen de twaalf en zestien jaar oud op het regulier vmbo die externaliserende gedragsproblemen vertonen. Deze leerlingen zijn vaak regelovertredend bezig en overtreden daarmee (bewust) de klassenregels of de gedragsverwachtingen. Mentoren zijn de intermediaire doelgroep. Zij hebben namelijk dagelijks contact met hun leerlingen en fungeren daarnaast mogelijk als rolmodel voor de leerlingen.

Doel

Het doel van de interventie is dat vmbo leerlingen die externaliserende gedragsproblemen vertonen, voldoen aan de algemeen geldende gedragsverwachtingen binnen de school (zoals op tijd komen, klassikale activiteiten niet verstoren, schoolspullen in orde hebben, grenzen respecteren, gehoor geven aan docent instructies, et cetera), hun opleiding afronden en vervolgens doorstromen naar het vervolgonderwijs.

Aanpak

De gedragsinterventie bestaat uit een klassikale training van tien bijeenkomsten en aanvullende peergroupsessies. De klassikale training en peergroupsessies worden gegeven door twee gedragspecialisten. Tijdens de klassikale training krijgen leerlingen aan de hand van verschillende thema's handvatten mee om hen te ondersteunen, zodat zij voldoen aan de algemeen geldende gedragsverwachtingen binnen de school. De theorie en tools die zijn geleerd tijdens de klassikale training worden tijdens de peergroupsessies in praktijk gebracht.

Materiaal

Tijdens de gedragsinterventie wordt gebruik gemaakt van verschillende materialen. Om de interventie goed te kunnen uitvoeren is de US4U handleiding van groot belang. In de handleiding staan bij elk onderdeel instructies beschreven inclusief de bijbehorende opdrachtbladen. Voor de leerlingen is er een werkboek ontwikkeld.

Onderzoek

De Universiteit van Amsterdam (UvA) heeft in 2017 een procesevaluatie uitgevoerd naar de US4U gedragsinterventie. Uit de evaluatie bleek dat de leerlingen, ouders en docenten over het algemeen positief zijn over de interventie en kwamen verschillende verbeterpunten naar voren, die US4U inmiddels heeft doorgevoerd. Zo is de inhoud van de peergroupsessies duidelijker beschreven.

1. Uitgebreide beschrijving

1.1 Doelgroep

Uiteindelijke doelgroep

De gedragsinterventie US4U is opgezet voor leerlingen tussen de twaalf en zestien jaar oud op het regulier vmbo die externaliserende gedragsproblemen vertonen volgens de definitie van Van Overveld (2014, p. 151). Het gaat hierbij om bijvoorbeeld:

- geen gehoor geven aan (corrigerende) opmerkingen van de leraar;
- verstoren van klassikale activiteiten (brutaliteiten, roepen, van de plaats komen);
- licht fysiek contact (duwen, slaan, schoppen) gebruiken;
- op ongepaste wijze omgaan met spullen van school of anderen;
- clownesk gedrag vertonen;
- ongepast taalgebruik gebruiken.

Met een aanvulling gebaseerd op praktijkervaringen van de ontwikkelaar:

- regelmatig eigen schoolspullen niet in orde hebben;
- ongewenst of ongevraagd gebruik maken van de digitale middelen;
- schelden met het doel opzettelijk toebrengen van schade aan de toehoorders;
- medeleerlingen irriteren en/of uitdagen.

Deze leerlingen zijn vaak regelovertredend bezig en overtreden daarmee (bewust) de klassenregels of de gedragsverwachtingen.

Intermediaire doelgroep

De intermediaire doelgroep zijn de mentoren van de leerlingen. Zij hebben namelijk dagelijks contact met hun leerlingen en fungeren daarnaast mogelijk als rolmodel voor de leerlingen.

Selectie van doelgroepen

Voor de aanmelding gelden de volgende voorwaarden:

- De leerling vertoont externaliserende gedragsproblemen en de basisondersteuning¹ is niet toereikend gebleken om de gedragsproblemen te voorkomen, op te lossen of onder controle te houden.
- De mentor heeft reeds verschillende oudergesprekken gevoerd over de terugkerende gedragsproblemen van de leerling.
- De ouders en leerling gaan akkoord om de gedragsinterventie US4U in te zetten.

Contra-indicaties

¹ We omschrijven basisondersteuning als het door het samenwerkingsverband (=wet passend onderwijs artikel 18a) afgesproken geheel van preventieve en lichte curatieve interventies die binnen de onderwijs-ondersteuningsstructuur van de school planmatig en op een overeengekomen kwaliteitsniveau, eventueel in samenwerking met ketenpartners, worden uitgevoerd.

Wanneer er sprake is van de volgende contra-indicaties bij de leerling is de gedragsinterventie US4U niet geschikt:

- De leerling heeft een stoornis, zoals gedefinieerd in de DSM-V. Denk aan een gedragsstoornis, oppositioneel opstandige gedragsstoornis (ODD), aandachtstekortstoornis met hyperactiviteit (ADHD), autisme spectrum stoornis (ASS).
- De leerling heeft een verslavingsproblematiek of een verstandelijke beperking.

Om te bepalen of er sprake is van één van de bovenstaande indicaties worden inventarisatiegesprekken gevoerd met de ouders en eventuele onderwijskundige-, orthopedagogische of psychologisch diagnostische rapporten niet ouder dan twee jaar geraadpleegd.

Wanneer er sprake is van de volgende contra-indicaties bij de mentor is de gedragsinterventie US4U niet geschikt:

- De mentor heeft de basisondersteuning onvoldoende ingezet, waardoor niet aangetoond kan worden dat deze ondersteuning ontoereikend is om de voorkomende problemen rondom het gedrag van de leerling te voorkomen, op te lossen en/of onder controle te houden.
- De mentor is niet bereid om gezamenlijk (met andere mentoren/docenten, ouders en US4U) op te treden in het reduceren, het voorkomen, het oplossen en/of onder controle te houden van de gedragsproblematiek van zijn mentorleerling.
- De mentor staat niet achter de visie van de gedragsinterventie US4U.

Betrokkenheid doelgroep

Leerlingen en mentoren zijn betrokken geweest bij de doorontwikkeling van de gedragsinterventie US4U. In 2017 is de interventie US4U in een procesevaluatie geëvalueerd. Op basis hiervan heeft US4U verschillende verbeteringen doorgevoerd en een projectteam samengesteld. De leerlingen die deelnemen aan de gedragsinterventie vullen na afloop van de interventie ook een evaluatieformulier in. Als uit deze evaluatie blijkt dat bepaalde onderdelen van de interventie niet goed werken, past US4U dit aan in de interventie. De interventie kan op deze manier steeds verder verbeterd worden.

1.2 Doel

Hoofddoel

Het doel van de interventie is dat vmbo leerlingen die externaliserende gedragsproblemen vertonen, voldoen aan de algemeen geldende gedragsverwachtingen binnen de school (zoals op tijd komen, klassikale activiteiten niet verstoren, schoolspullen in orde hebben, grenzen respecteren, gehoor geven aan docent instructies, et cetera), hun opleiding afronden en vervolgens doorstromen naar het vervolgonderwijs.

Subdoelen

Op leerlingen niveau zijn de volgende subdoelen geformuleerd:

- Leerlingen hebben inzicht in hun eigen vaardigheden en wensen voor de toekomst.
- Leerlingen weten wie in hun omgeving hen kan ondersteunen om deze toekomstwensen te realiseren en het lukt hen om deze personen in te zetten.
- Leerlingen kunnen hun toekomstwensen in concrete plannen omzetten.
- Leerlingen kunnen constructief communiceren in een groep, doordat zij weten welk gedrag wel en niet helpt bij het opbouwen van effectieve samenwerkingsrelaties.
- Leerlingen hebben inzicht in de verschillende keuzes die ze kunnen maken en de mogelijke consequenties van deze keuzes.
- Leerlingen kunnen rationeel met tegenslagen omgaan, uiten zich op een positieve en effectieve manier en gebruiken hun emoties op een effectieve manier.

Doordat leerlingen worden versterkt in hun sociaal-emotionele, relationele en praktische kennis en vaardigheden zijn zij meer gemotiveerd en beter toegerust om te voldoen aan wat op school van hen wordt verwacht. Inzicht in de eigen wensen en vaardigheden versterkt de motivatie, helpt bij het maken van keuzes en ondersteunt de stap naar een vervolgopleiding.

Op mentoren niveau zijn de volgende subdoelen geformuleerd:

- Mentoren begrijpen wat externaliserende gedragsproblemen volgens de definitie van Van Overveld (2014 p. 151) inhouden en kunnen leerlingen met deze externaliserende gedragsproblemen signaleren.
- Mentoren hebben meer inzicht in de factoren die de externaliserende gedragsproblemen (kunnen) veroorzaken en zijn daardoor in staat om begrip te tonen.

Mentoren zijn bekend geraakt met de visie, aanpak en tools van US4U die zij tijdens de interventie hebben geleerd (zoals de US4U concepten) en kunnen deze zelfstandig inzetten tijdens hun lessen.

1.3 Aanpak

Opzet van de interventie

De gedragsinterventie US4U staat centraal en het mentorlesprogramma is ondersteunend en versterkend aan de interventie. Zie onderstaande tabel voor een korte toelichting van de opzet van de interventie.

Onderdeel	Wie	Duur	Toelichting
Voorbereidend Samenwerking en overeenstemming	School en US4U	n.v.t.	Vmbo school meldt zich aan bij US4U.
Docenten/ mentorentraining	US4U ambassadeur	Vier dagdelen	Een docent wordt aangewezen en getraind als US4U ambassadeur.
	US4U ambassadeur, gedragsspecialist en alle mentoren en docenten	1 presentatie van 50 minuten	US4U ambassadeur en gedragsspecialist geven alle docenten en mentoren uitleg over US4U.
	US4U ambassadeur, gedragsspecialist en mentoren betrokken bij mentorlesprogramma	3 trainingen van 50 minuten	US4U ambassadeur en gedragsspecialist geven mentoren uitleg over inhoud mentorlesprogramma.
Ondersteunend en versterkend Mentorlesprogramma	Mentor en eerstejaars leerlingen	9 bijeenkomsten waarvan 8 à 100 minuten, 1 excursie van dagdeel en de afsluitende bijeenkomst van 65 minuten	Mentor geeft tools aan leerlingen mee om de leerlingrol op een positieve en succesvolle manier in te vullen en leert de US4U concepten aan.
Aanmelding en selectie leerlingen die externaliserende gedragsproblemen vertonen	Mentor	n.v.t.	Mentor meldt leerling aan voor gedragsinterventie US4U. De gedragsspecialist bezoekt de ouders.
	Gedragsspecialisten en US4U ambassadeur	Eén bijeenkomst voorafgaand aan de gedragsinterventie	Leerlingenbespreking waarin de gedragsspecialisten en US4U ambassadeur bespreken of de aangemelde leerlingen geschikt zijn voor de gedragsinterventie.
Gedragsinterventie US4U* 1. Klassikale training (8-12 leerlingen)	Twee gedragsspecialisten en leerlingen die externaliserende gedragsproblemen vertonen	10 klassikale bijeenkomsten in twee weken	Aan de hand van verschillende thema's geven gedragsspecialisten leerlingen handvatten mee om hen te ondersteunen zodat zij voldoen aan de algemeen geldende gedragsverwachtingen binnen de school, hun opleiding kunnen afronden en vervolgens doorstromen naar het vervolgonderwijs.
2. Peergroupsessies	Minimaal één gedragsspecialist en leerlingen uit de klassikale training	Minimaal 13 weken, 1 uur per week	De peergroupsessies zijn een vervolg op de klassikale training. Tijdens deze sessies gaat de gedragsspecialist(en) met maximaal vier leerlingen in gesprek. De theorie en tools die zijn geleerd tijdens de klassikale training worden tijdens de peergroupsessies in praktijk gebracht. Aan de hand van

			praktijkvoorbeelden geven de leerlingen elkaar constructieve feedback op hun gedrag.
--	--	--	--------------------------------------------------------------------------------------

* Het aantal maal dat de gedragsinterventie per schooljaar wordt aangeboden per deelnemende school is afhankelijk van de hoeveelheid aanmeldingen. Bij weinig aanmeldingen wordt er alsnog gestart met een kleinere groep of een individueel traject om leerlingen niet te lang op hulp te laten wachten.

Evaluatie

Er is tweewekelijks een casusbespreking met de gedragspecialisten, waarin de voortgang van de leerlingen wordt besproken. De eerste casusbespreking vindt plaats na afloop van de gedragsinterventie.

Afronding

Na deelname aan gedragsinterventie ontvangen leerlingen een US4U certificaat of een bewijs van deelname. Bij een voldoende beoordeling van de opdrachten uit het US4U werkboek, het behalen van 90% van de US4U Leerdoelen en een minimale aanwezigheid van 80% ontvangt de leerling het US4U certificaat. Bij een onvoldoende beoordeling van de opdrachten uit het US4U werkboek, het behalen van 50% van de US4U Leerdoelen en een minimale aanwezigheid van 50% ontvangt de leerling een bewijs van deelname.

Inhoud van de interventie

Stap 1. Samenwerking en overeenstemming

Een vmbo school heeft interesse in de gedragsinterventie US4U en meldt zich aan bij stichting US4U voor een nadere kennismaking. Bij het bereiken van een overeenstemming over het inzetten van de gedragsinterventie US4U wordt een samenwerkingsovereenkomst opgesteld.

Stap 2. Docenten-/mentorentraining

Vanuit de deelnemende vmbo school wordt een docent aangewezen als US4U ambassadeur. Deze docent volgt een training van US4U om nader bekend te geraken met de gedragsinterventie US4U en de visie van de stichting US4U. Dit gebeurt eenmalig, intern door US4U, en duurt vier dagdelen. Gezien de ambassadeur zowel met US4U als met mentoren/docenten regelmatig contact heeft en de ambassadeur behoort tot dezelfde beroepsgroep als de mentoren/docenten, heeft de ambassadeur een brugfunctie tussen US4U en de mentoren/docenten. Vervolgens verzorgt de US4U ambassadeur samen met de gedragspecialist de training voor docenten en mentoren. Deze bestaat uit twee fasen:

De eerste fase

Alle mentoren, de docenten en het onderwijsondersteunend personeel krijgen een algemene presentatie. Deze presentatie is een verplicht onderdeel voor alle docenten en het onderwijsondersteunend personeel van de deelnemende school. Op deze manier maken zij kennis met de visie en aanpak van US4U en wordt draagvlak gecreëerd. Alle docenten en mentoren volgen vervolgens een aanvullende training, waarin zij zoeken naar een gemeenschappelijke aanpak, zodat een schoolbrede norm kan worden opgesteld voor het vertonen van gepast gedrag. Zo leveren ze een bijdrage aan het creëren van duidelijkheid in gedragsverwachtingen binnen de school. Tijdens deze training maken alle docenten en mentoren ook kennis met de US4U concepten. Deze concepten zijn tools welke docenten en mentoren in kunnen zetten tijdens hun lessen. Deze tools helpen leerlingen bij het voldoen aan de gedragsverwachting in de schoolse context en de maatschappij. De US4U concepten zijn:

- Het OEDC principe: Dit is een omgangsvorm. Het doel van het gebruik van dit principe is een algemene deler creëren voor de wijze van communiceren schoolbreed. Aan de leerlingen wordt op deze wijze structuur en duidelijkheid geboden over wat van hen wordt verwacht. Mentoren en docenten geven hierin het goede voorbeeld. De training richt zich op zowel gewenste als ongewenste communicatievormen waaraan een consequentie wordt verbonden. Het OEDC principe staat voor:
 - Open: zeg wat je voelt/denkt
 - Eerlijk: durf fouten toe te geven
 - Direct: tegen de persoon zelf en meteen
 - Constructief: reflecteer op de vraag 'Is wat je nu doet constructief?'
- De WWW-formule: De WWW formule bestaat uit de vragen: Wie ben ik?, Wat kan ik? en Wat wil ik? De formule wordt gebruikt om de bewustwording van de leerlingen van hun eigen kwaliteiten en wensen te vergroten.
- De vijf bouwstenen van de rol als leerling: De bouwstenen waarmee leerlingen in hun rol rekening moeten houden, zijn:
 1. Verwachtingen: de zachte, ongeschreven regels over omgang en wat past bij de leerlingrol.
 2. Eisen: niet-onderhandelbare vaststaande gegevens (regels, tijden).
 3. Voorwaarden: wat heeft de leerling nodig om deze rol zo goed mogelijk te kunnen invullen?
 4. Vooroordelen: een onterechte mening vooraf over anderen.
 5. Oordelen: een mening over anderen.
- Tik-Takken: Tik-Takken is de aanduiding voor een vorm van destructief gedrag, namelijk het onnodig op elkaar reageren (sneeuwbaaleffect) wat kan leiden tot een verbale escalatie. Door over deze vorm van communiceren na te denken en te praten, kan een schoolbrede norm worden opgesteld voor hoe hierop te reageren. Zo wordt leerlingen duidelijk wat er van hen wordt verwacht.

- **Het Podium:** Het Podium is een omgangsregel om te voorkomen dat leerlingen gaan Tik-Takken. Wanneer degene die Het Podium heeft spreekt, luisteren de anderen. De leerlingen moeten zich bewust worden van de situatie en gaan herkennen of er ruimte voor hen is om te praten of dat zij door iemand heen praten. Gebruik van Het Podium kan bij misbruik hiervan echter ook leiden tot ongepast gedrag. Wanneer een leerling bijvoorbeeld zegt dat een docent stil moet zijn omdat hij zelf Het Podium heeft, maakt de leerling ongepast gebruik van het concept. Bij Het Podium gaat het er juist om dat iemand voorrang krijgt en dat een leerling deze niet zelf neemt. De docent of trainer heeft standaard Het Podium en kan leerlingen Het Podium geven. Tijdens de training zoeken de docenten en mentoren naar een gemene deler, zodat wederom een schoolbrede norm kan worden opgesteld voor het vertonen van gepast gedrag bij dit concept. Zo leveren ze een bijdrage aan een pedagogisch schoolklimaat waarin het leerlingen duidelijk is wat er van hen wordt verwacht.

De US4U concepten worden na het mentorlesprogramma en de gedragsinterventie blijvend ingezet door de mentor tijdens mentorlessen en eventuele individuele gesprekken met leerlingen. Het draagt daarmee aan bij aan een gewijzigde schoolcultuur. Binnen deze schoolcultuur zal het voor leerlingen met externaliserende gedragsprobleem makkelijker zijn om aan de algemeen geldende gedragsverwachtingen te voldoen.

De tweede fase

De tweede fase wordt door alle mentoren gevolgd die daadwerkelijk het mentorlesprogramma gaan geven. Zij maken zich de US4U concepten eigen door uitleg van de US4U ambassadeur en door het maken van opdrachten. Volgens de werkmethode 'Denken, Doen en Delen' worden de mentoren gestimuleerd om zelfstandig aan de slag te gaan met de US4U concepten. Op basis van deze training zijn mentoren in staat het mentorlesprogramma te verzorgen dat aan alle eerstejaars leerlingen wordt gegeven.

De mentoren zijn vrij om het mentorlesprogramma (deels) naar eigen inzicht in te richten, zolang de US4U concepten maar worden gebruikt en aan de leerlingen worden overgedragen.

Stap 3. Mentorlesprogramma

Het mentorlesprogramma is een programma dat op school in alle eerstejaars klassen wordt gegeven door een mentor die de mentorentraining heeft afgerond met als doel de leerlingen mee te nemen in de gewenste schoolcultuur en omgangsvormen. In het programma krijgen leerlingen handvatten om de leerlingrol op een positieve en succesvolle manier te vervullen. Zo leren de leerlingen bijvoorbeeld over hun eigen rol als leerling door middel van rollenspellen. De US4U concepten bieden hiervoor een gemeenschappelijke taal voor

mentoren en leerlingen. Het mentorlesprogramma wordt tijdens de mentorles of het burgerschapsonderwijs verzorgd.

Stap 4. Aanmelding en selectie leerlingen die externaliserende gedragsproblemen vertonen

Leerlingen die de basisondersteuning hebben gekregen en aanhoudende externaliserende gedragsproblemen vertonen, kunnen door de mentor worden aangemeld voor de gedragsinterventie US4U. Het gaat hier om bijvoorbeeld leerlingen die regelmatig te laat op school zijn, hun schoolspullen niet in orde hebben en/of niet goed luisteren tijdens de les. Om een goed beeld te krijgen over de ondersteuningsbehoefte moet de mentor de volgende documenten aanleveren:

- een ingevuld 'Beginsituatieformulier US4U'. De mentor vult dit formulier zelf in. Dit formulier geeft de gedragsspecialist een eerste beeld van de onderwijssituaties waar de leerling gedragsmatig het meest in de problemen komt en wat volgens de mentor in de gedragsinterventie aandacht verdient. De gedragsspecialist gebruikt dit formulier ook om gedurende de interventie te kijken in hoeverre er verbetering is in vergelijking tot de situatie van de leerling aan het begin (vanuit het gezichtspunt van de mentor) en wat deze verbeteringen zijn.
- een aanmeldingsformulier. Op dit formulier, beschrijft de mentor aan de hand van het ABC-model (Cooper, Heron & Heward, 2007) het gedrag van de leerling;
- een data gestuurd overzicht van de moeilijke onderwijssituaties en het schoolverzuim van de leerling (lees: het leerlingvolgsysteem van de school).

Standaard huisbezoek

Om deel te nemen aan de gedragsinterventie US4U worden de ouders van de leerling altijd door een gedragsspecialist benaderd. De aankondiging van het huisbezoek komt vanuit de school, waarna de gedragsspecialist contact opneemt met de ouders om het huisbezoek in te plannen. Op deze wijze is er een goede afstemming mogelijk tussen de gedragsspecialist en de ouders. Het huisbezoek heeft in eerste instantie tot doel om nadere informatie over de thuis- en de vrijetijdssituatie van de leerling in te winnen. Deze informatie brengt, samen met de onderwijssituatie, 'de ecologie van de leerling' (Van Meersbergen en Jeninga, 2014) in kaart. In tweede instantie heeft het huisbezoek tot doel om het draagvlak voor de gedragsinterventie onder ouders in kaart te brengen en om hen eventueel door te kunnen verwijzen naar aanvullend aanbod.

Leerlingenbespreking

Op basis van de aangeleverde informatie van de mentor en het huisbezoek bespreken gedragsspecialisten en de US4U ambassadeur tijdens een leerlingenbespreking of de aangemelde leerlingen geschikt zijn voor de gedragsinterventie. Als de gedragsspecialisten en US4U ambassadeur verwachten dat de gedragsinterventie ontoereikend is voor een

aangemelde leerling, wordt de leerling (in samenspraak met leerling, mentor en ouders) door US4U doorverwezen naar beter passende hulp.

Stap 5: uitvoering gedragsinterventie US4U

De gedragsinterventie bestaat uit de klassikale training van tien bijeenkomsten (twee weken) en peergroupsessies (minimaal dertien weken).

De klassikale training

Per bijeenkomst zijn er maximaal twaalf leerlingen en minimaal acht leerlingen aanwezig. De klassikale training wordt gegeven door twee gedragspecialisten (een senior en een junior), zodat in het geval van een moeilijke situatie een van de gedragspecialisten zich kan focussen op de desbetreffende leerling(en) en de andere gedragspecialist verder kan gaan met de training. Daarnaast kunnen de gedragspecialisten elkaar aanvullen. De bijeenkomsten kennen globaal eenzelfde opbouw waarbij de gedragspecialist begint met toelichting op het thema en vervolgens de opdrachten uitlegt en daarbij voorbeelden geeft, bijvoorbeeld aan de hand van zijn eigen ervaringen. De US4U concepten komen gedurende de klassikale training allemaal aan bod. Het OEDC principe, Tik-Takken, het Podium en de WWW-formule worden al in de eerste bijeenkomst geïntroduceerd. De vijf bouwstenen worden behandeld in de zesde bijeenkomst. Alle concepten worden nadat ze geïntroduceerd zijn herhaaldelijk behandeld in de daarop volgende bijeenkomsten. Gedragspecialisten gebruiken verschillende werkvormen om de lesstof inzichtelijk te maken (zie ook verderop voor meer informatie over de werkvormen). Vervolgens gaan de leerlingen individueel aan de slag met het maken van de opdrachten. Leerlingen hebben ieder een eigen werkboek waarin zij de opdrachten maken. Ze kunnen vragen stellen en waar nodig ondersteunt de gedragspecialist de leerling. De opdrachten worden daarna klassikaal besproken. Tijdens iedere bijeenkomst is er ook ruimte voor reflectie op elkaars gedrag. De gedragspecialisten evalueren samen na iedere bijeenkomst hoe deze is verlopen en wat er eventueel verbeterd kan worden in de volgende bijeenkomst. De klassikale training bestaat uit de volgende bijeenkomsten:

Introductie: Tijdens de eerste bijeenkomst maken leerlingen kennis met de gedragspecialisten en wordt besproken wat het doel is van de klassikale bijeenkomsten en wat van de leerlingen verwacht wordt. Tevens is het doel van deze introductiebijeenkomst om leerlingen bewust te maken van hun eigen supportsysteem en wie daar toe behoort. De gedragspecialisten zorgen voor een veilige, positieve en gelijkwaardige sfeer en spreken hiervoor ook regels af met de leerlingen (bijvoorbeeld: heb respect voor elkaar en voor elkaars eigendommen).

Thema WWW (Wie ben ik, Wat kan ik, Wat wil ik): Deze twee bijeenkomsten zijn gericht op reflectie: wie ben ik, wat kan ik en wat wil ik. Het doel van deze twee bijeenkomsten is dat leerlingen bewust worden van wat zij kunnen, wat zij willen, het supportstelsel dat ze om zich heen hebben en hoe zij hun supportstelsel in kunnen zetten voor het behalen van hun doelen. Een van de opdrachten is bijvoorbeeld 'Mijn gebruiksaanwijzing', waar leerlingen onder andere hun persoonlijkheidskenmerken benoemen en het opdrachtblad 'Wat wil ik' waarop zij drie doelen beschrijven die zij in de toekomst willen behalen.

Thema Strategie en Plannen: Het doel van deze twee bijeenkomsten is dat leerlingen leren om een strategie te bedenken om hun eerder geformuleerde doelen te behalen en na te gaan wat nodig is en wat zij moeten doen om deze te realiseren. Dit keer maken de leerlingen onder andere een eigen tijdlijn, waarin ze de doelen die zij in de toekomst willen bereiken een plek geven.

Thema Mijn rol en ik: Het doel van deze twee bijeenkomsten is dat leerlingen inzicht krijgen in de verschillende rollen die zij hebben en de daarbij horende omgangsvormen (denk aan: constructief gedrag, de juiste werkhouding, effectieve samenwerkingsrelaties). De gedragspecialisten leren leerlingen over de rollen die mensen hebben in het leven. Als voorbeeld vertelt de gedragspecialist over zijn eigen rollen in het leven. Leerlingen maken een lijst met rollen die zij zelf hebben in het leven. Daarnaast doen leerlingen ook een rollenspel om te leren wat de consequenties van bepaald gedrag zijn in sociale situaties. Voor het rollenspel bedenken leerlingen een conflictsituatie en een deel van de leerlingen speelt deze situatie vervolgens in een rollenspel na. De andere leerlingen geven vervolgens aan wat er wel en niet goed ging. De leerlingen wisselen dit af, zodat iedereen een rollenspel doet. Op deze manier leren leerlingen hoe ze met conflictsituaties kunnen omgaan, dit is belangrijk omdat veel van de leerlingen in hun rol als leerling in conflictsituaties komen (bijvoorbeeld met docenten). Doordat de leerlingen door de huidige bijeenkomst beter begrijpen wat hun rol als leerling inhoudt, zullen zij minder snel in conflictsituaties in de klas terecht komen. Wanneer er toch een conflict plaatsvindt, kunnen zij hier na deze bijeenkomst beter mee omgaan.

Thema Keuzes maken: Het doel van deze bijeenkomst is dat leerlingen leren hoe zij een weloverwogen keuze maken. Dit doen zij aan de hand van het vijfstappenmodel. Door middel van dit model leren de leerlingen dat zij door te bedenken wat de verschillende mogelijkheden zijn om een doel te realiseren en wat de voor- en nadelen van deze mogelijkheden zijn, een weloverwogen keuze kunnen maken. De gedragspecialist legt het vijfstappenmodel over keuzes maken uit met behulp van een digitale presentatie. Leerlingen maken hier een opdracht bij in groepjes en de gedragspecialist geeft per stap een voorbeeld. De vijf stappen zijn:

1. Beschrijving van de gewenste situatie.
2. Beschrijving hoe de gewenste situatie op verschillende manieren gerealiseerd kan worden.
3. Beschrijving van de voor- en nadelen van de in stap 2 genoemde mogelijkheden.
4. Beschrijving hoe de leerling de in stap 2 beschreven mogelijkheden zelf kan realiseren.
5. Keuze maken: voor welke in stap 2 genoemde mogelijkheden kiest de leerling?

Thema De eindpresentatie: Het doel van deze bijeenkomst is dat leerlingen leren hoe ze op een positieve manier feedback kunnen geven en ontvangen. De leerlingen geven een eindpresentatie over wat ze hebben geleerd tijdens de gedragsinterventie. De leerlingen luisteren ook naar de presentaties van de medeleerlingen en ze geven elkaar hier feedback op aan de hand van 'tips en tops'.

Thema Evaluatie en afsluiting Klassikale training: Tijdens de laatste bijeenkomst vullen de leerlingen een eindevaluatieformulier in over de gedragsinterventie. Het doel van deze bijeenkomst is dat leerlingen kunnen reflecteren op hun persoonlijk proces en op de gedragsinterventie en dat zij kritiek leren uiten. De gedragspecialist benadrukt de leerwinst van de leerlingen en reflecteert samen met de leerlingen aan de hand van de presentatie. Daarnaast wordt door de gedragspecialist uitgelegd wat peergroupsessies inhouden.

Een-op-een gesprekken: De een-op-een gesprekken zijn geen onderdeel van de tien bijeenkomsten van de klassikale training, maar worden wel altijd na de laatste bijeenkomst gehouden. Tijdens het een-op-een gesprek bepalen de gedragspecialist en de leerling samen of en in welke mate de klassikale training tot verbetering heeft geleid in de situatie van de leerling. Het 'Beginsituatieformulier' geldt hierbij als uitgangspunt. Als de verbetering minimaal is geweest vindt een doorverwijzing plaats naar een passend aanbod. De een-op-een gesprekken kunnen ook gebruikt worden wanneer de gedragspecialist vermoedt dat er meer aan de hand is met de leerling. Wanneer de gedragspecialist dit al eerder vermoedt, zal hij/zij eerder een een-op-een gesprek met de leerling aanvragen. Op basis van de ernst van de problematiek wordt door de gedragspecialist een inschatting gemaakt voor eventuele verdere begeleiding of een doorverwijzing. Ook gaan de gedragspecialist en leerling alvast in gesprek over de aankomende peergroupsessies. Als de leerling deze niet meer wil volgen, is dit zijn of haar eigen keuze. Door middel van motivatie gesprekstechnieken wordt echter wel geprobeerd om de leerling te stimuleren om door te gaan met de peergroupsessies. Normaliter is de motivatie van de leerlingen in deze fase ook hoog genoeg om verder te gaan met de peergroupsessies.

De peergroupsessies

Peergroupsessies zijn een vervolg op de klassikale training. Deze sessies worden begeleid door dezelfde gedragsspecialisten als in de klassikale training. De rol van de gedragsspecialisten verandert naar 'peercoach' en is vooral ondersteunend van aard. Per peergroupsessie doen maximaal vier leerlingen mee. Na het afronden van de klassikale training maken de gedragsspecialisten samen een plan voor de inrichting van de peergroupsessies en noteren daarbij per leerling de aandachtspunten. De mentor stuurt de gedragsspecialist wekelijks een overzicht van het eventuele schoolverzuim en andere incidenten toe. Indien er incidenten zijn geweest, bespreken de gedragsspecialisten deze tijdens een casusbespreking in de peergroupsessies. Voorafgaand aan de peergroupsessies nemen de gedragsspecialisten de incidenten samen goed door en stemmen zij af hoe zij hierop tijdens de sessie gaan inspelen.

Het doel van de peergroupsessies is dat de theorie en tools die tijdens de klassikale training zijn geleerd, geïnternaliseerd worden. Dit gebeurt door de theorie en tools waarmee kennis is gemaakt tijdens de klassikale training, te toetsen aan de praktijk. Aan de hand van praktijkvoorbeelden en casusbesprekingen geven de leerlingen elkaar constructieve feedback op hun gedrag. De mentor ontvangt wekelijks per e-mail een terugkoppeling. De afronding van de peergroupsessies geschiedt altijd met een groeps- en/of een individueel gesprek en het uitreiken van een US4U certificaat of bewijs van deelname. Ook vindt een afsluitend huisbezoek plaats om te reflecteren en eventuele ondersteuningsbehoeftes in kaart te brengen.

Evaluatie

Er is tweewekelijks een casusbespreking met de gedragsspecialisten. De eerste casusbespreking vindt plaats na afloop van de gedragsinterventie. Tijdens dit overleg wordt de voortgang van de leerlingen besproken en of er na het afronden van de gedragsinterventie nog aanvullende ondersteuningsbehoeftes zijn. Als de gedragsspecialisten denken dat er behoefte is aan aanvullende ondersteuning of dat een doorverwijzing nodig is, wordt dit ook met de mentor en ouders van de leerling besproken.

Werkvormen

In de gedragsinterventie worden verschillende werkvormen ingezet, afhankelijk van de ondersteuningswensen van de leerlingen en de te behandelen stof:

Doceervorm: uitleg door gedragsspecialisten.

Demonstratievorm: door middel van visueel-auditieve voorbeelden, zoals filmpjes en posters, maakt de gedragsspecialist moeilijke onderwerpen duidelijk.

Filmpje bekijken: het presenteren van audiovisueel materiaal waar de leerlingen iets concreets mee moeten doen.

Zelfontdekkingsmethode: leren door zelf iets te ontdekken en zelf iets op te lossen.

Leergesprek: de gedragsspecialist voert de leerlingen via gerichte vragen naar het einddoel.

Associatieoefeningen: op deze manier kunnen de leerlingen gevoelens, opinies en attitudes kwijt die ze ten opzichte van een bepaald begrip hebben.

Bord-inventarisatie: via vragen en antwoorden trachten de gedragsspecialisten zoveel mogelijk gegevens op het bord of de flip-over te verzamelen.

Brainstormen: de leerlingen worden uitgenodigd om op een creatieve manier zoveel mogelijk alternatieve oplossingen voor een probleem te bedenken.

Simulatie: de sociale situatie en realiteit worden door middel van verzonnen situaties uitgebeeld.

Energizer: de gedragsspecialist kan naast bovenstaande werkvormen ook een 'energizer' inzetten als hij merkt dat de concentratie in de groep verslapt. De energizers dienen niet alleen voor plezier, maar zijn ook bruikbaar om bepaalde thema's uit te werken, zoals met elkaar communiceren. Een voorbeeld van een energizer om het energiepeil van de groep te verhogen, is Zip-Zap-BOING (Norwood, 2020).

2. Uitvoering

Materialen

Voor het mentorlesprogramma:

- Mentorlesprogramma werkboek;
- Menukaarten met extra uitleg over belangrijke onderdelen, bijvoorbeeld over de US4U concepten;
- Filmfragmenten ter illustratie.

Voor de uitvoering van de gedragsinterventie:

- Handleiding gedragsinterventie US4U (Bonafacia, 2014). In de handleiding staat ook informatie over aanvullende en ondersteunende activiteiten van de stichting US4U;
- Werkboek US4U voor leerlingen;
- Instructieboek reflectieopdrachten US4U met een toelichting voor de gedragspecialist om de opdrachten te geven tijdens de klassikale training;
- Voor de gedragspecialist digitale presentaties van het programma geschikt voor een digitaal scherm
- Menukaarten met extra uitleg over belangrijke onderdelen, bijvoorbeeld over de US4U concepten
- Filmfragmenten ter illustratie;
- US4U certificaat;
- Bewijs van deelname.

Voor Docenten-/mentorentraining:

- Voor de US4U ambassadeur en gedragspecialist digitale presentaties van training geschikt voor flipover/whiteboard;
- Opdrachtenbladen (bijvoorbeeld reflectieopdracht blad 'Respect');
- Posters om bepaalde concepten uit te leggen, bijvoorbeeld de poster 'Het OEDC-principe'.

Voor de evaluatie:

- Beoordelingsformulieren prestatie leerlingen tijdens de klassikale training;
- Leerling evaluatieformulieren klassikale training.

Voor de werving en selectie van scholen:

- Website (<https://www.us4u.nl/>) met informatie over de gedragsinterventie en ervaringen van leerlingen die al eerder hebben deelgenomen;
- Filmpje over het US4U programma: https://youtu.be/UYgDGwna_Lc;

- Infographics met informatie over de gedragsinterventie (en de eerder behaalde resultaten van de interventie) voor scholen en om met ouders te delen.

Locatie en type organisatie

Locatie

De docenten-/mentorentraining en het mentorlesprogramma worden beide gegeven op de deelnemende school in een klaslokaal. De gedragsinterventie, zowel de klassikale training als de peergroupsessies, worden gegeven in een ruimte of in ruimtes waar met subgroepen kan worden gewerkt. De aanwezigheid van een spreekkamer is zeer gewenst. Idealiter wordt de gedragsinterventie niet op school gehouden maar op een neutrale locatie, zoals trainingsaccommodaties. De leerlingen moeten zich er goed kunnen concentreren. Het is daarom belangrijk dat er voldoende licht is en dat er weinig externe prikkels en geen storende geluiden zijn. In de ruimtes dienen verder alle benodigde voorzieningen aanwezig te zijn, zoals goed en voldoende meubilair en de mogelijkheid van een digitale aansluiting.

Type organisatie

De gedragsinterventie US4U kan worden uitgevoerd door vmbo scholen in samenwerking met stichting US4U. De mentoren en de US4U ambassadeur zijn werkzaam op de deelnemende school. De gedragsspecialisten zijn opgeleid door stichting US4U via de US4U academy (zie opleiding en competenties van de gedragsspecialist hieronder).

Gedurende de uitvoering van de gedragsinterventie is er structureel contact met school, de ouders en eventueel, indien betrokken of benodigd, leerplecht, jeugdbescherming, jeugdreclassering en wijkteams. Andere betrokken professionals worden door US4U op de hoogte gehouden van ontwikkelingen. Verder wordt met hen overlegd wat passend is voor en bij de betreffende leerling. Incidenteel heeft US4U contact met andere hulpverleningsinstanties, bijvoorbeeld wanneer er sprake is van een combinatieaanbod waarbij aan een verbetering in het externaliserende gedrag wordt gewerkt bij US4U en aan internaliserend gedrag bij de andere instantie.

US4U werkt verder samen met de bestaande zorgstructuur in de school. Wanneer de piramide van zorg in beschouwing wordt genomen, met de driedeling in basiszorg, aanvullende ondersteuning en specialistische ondersteuning, wordt door het zorgteam van de school besloten om US4U in te zetten op het niveau specialistische ondersteuning. US4U wordt derhalve ingezet wanneer basiszorg onvoldoende kan bieden. De ondersteuning raakt echter alle niveaus van de piramide, daar de mentoren en het zorgteam worden gesproken over wat aan de inzet van US4U vooraf is gegaan en worden betrokken bij de uitvoering.

Opleiding en competenties van de uitvoerders

Hieronder worden de rollen en taken van de uitvoerders beschreven, die ingevuld moeten worden om programma US4U succesvol te kunnen implementeren en uit te voeren.

US4U ambassadeur

De US4U ambassadeur wordt aangesteld door de deelnemende vmbo school. De US4U ambassadeur is een docent en in staat om verbinding te leggen tussen de collega-docenten/mentoren en de gedragsspecialist. De US4U ambassadeur wordt getraind door US4U zodat hij of zij alle 'ins en outs' van het programma kent. De US4U ambassadeur is in staat om deze kennis vervolgens over te dragen aan de docenten en mentoren via de docenten-/mentorentraining.

Mentor

De mentor is docent op de vmbo school waar het mentorlesprogramma plaatsvindt. Hiervoor heeft de mentor succesvol de mentorentraining afgerond. Na het afronden van deze training weet de mentor hoe hij de US4U concepten kan gebruiken om een gemeenschappelijk taal te creëren in de school.

Gedragsspecialist

De gedragsspecialist verzorgt de gedragsinterventie US4U. De gedragsspecialisten zijn opgeleid via de US4U academy. Voordat de (toekomstige) gedragsspecialist deze opleiding mag volgen, moet hij een portfolio aanleveren met daarin de ervaringen die hij de afgelopen twee jaar heeft opgedaan in het werken met moeilijk bereikbare jongeren. Daarnaast moet de gedragsspecialist minimaal een hbo-opleiding hebben afgerond en SKJ-geregistreerd zijn. Competenties die voor de start van de opleiding vereist worden van de (toekomstige) gedragsspecialist zijn: doelgerichtheid, creativiteit, veilige confronterende houding, empathisch vermogen, vermogen tot reflectie.

Na het succesvol afronden van de US4U academy beschikt de gedragsspecialist over de volgende vaardigheden:

- De gedragsspecialist kan externaliserend gedrag herkennen en benoemen.
- De gedragsspecialist kan de US4U concepten breed toepassen in de praktijk.
- De gedragsspecialist kan de ondersteuningsbehoefte van de leerling signaleren en is in staat de leerling te ondersteunen bij het ontwikkelen van vaardigheden, benutten van kansen en vergroten van zelfredzaamheid.
- De gedragsspecialist kan zelfstandig onderzoek verrichten en komen tot een volledige analyse van de leefsituatie van de leerling en vaststellen welke eventuele ondersteuning passend is voor de leerling met externaliserende gedragsproblematiek.

Kwaliteitsbewaking

US4U is als eigenaar verantwoordelijk voor het up-to-date houden van de interventie. US4U heeft een projectteam ingesteld om de kwaliteit van de interventie te bewaken. Dit team komt wekelijks bij elkaar. Het team bespreekt specifieke casussen en gaat aan de slag met verbeterpunten die uit evaluaties (met leerlingen, mentoren en ouders) komen. Verder zoekt US4U continu naar de mogelijkheden voor onderzoek naar de interventie en naar recente wetenschappelijke literatuur om de interventie te blijven verbeteren.

Randvoorwaarden

Om de gedragsinterventie US4U tot een succes te maken is het belangrijk dat er aan een aantal randvoorwaarden wordt voldaan. Het is belangrijk dat er in de communicatie tussen US4U en de betrokken scholen duidelijke verwachtingen worden gesteld naar elkaar en voor beide partijen duidelijk is wat de ander doet. Ook is het van belang dat de klassikale training en peergroupsessies van de gedragsinterventie niet overlappen met belangrijke momenten op school, zoals toetsen. Verder is er tijdens het mentorlesprogramma en de klassikale training een werkende internetverbinding nodig, bijvoorbeeld voor het bekijken van een film op YouTube. Daarnaast moeten mentoren en leerlingen op tijd aanwezig zijn.

Voor het creëren van draagvlak binnen de school worden de docenten- en mentorentraining, het mentorlesprogramma en de US4U ambassadeur ingezet. Voor het creëren van draagvlak bij de leerling en de ouders wordt een huisbezoek afgelegd waarbij uitleg wordt gegeven over het US4U programma, gezamenlijke afspraken worden gemaakt en eventueel besproken wordt of er samengewerkt zal worden met andere (reeds betrokken) instanties. Daarnaast worden de US4U concepten die de leerlingen leren ook gedeeld met de ouders en worden de ouders ondersteund bij het oefenen hiermee. Dit alles draagt bij aan het vergroten van het draagvlak bij zowel de ouders als de leerling.

Implementatie

Als scholen geïnteresseerd zijn in de gedragsinterventie US4U dan kunnen ze contact opnemen met stichting US4U voor het aangaan van een samenwerkingsverband. US4U verzorgt dan een training voor de US4U ambassadeur. De gedragsspecialisten worden opgeleid door stichting US4U. Ten behoeve van de implementatie is een uitgebreid handboek beschikbaar waarin de verschillende onderdelen en activiteiten rondom US4U stapsgewijs en gedetailleerd staan beschreven. De implementatie op school wordt ondersteund vanuit US4U.

Kosten

In onderstaande tabel staan de benodigde uren voor een uitvoering van de US4U gedragsinterventie. Er wordt een tijdsinvestering gevraagd van de docenten en mentoren

om de US4U gedragsinterventie uit te kunnen voeren. Onderstaande uren zijn voor mentoren en docenten reguliere uren. Afspraken hierover maakt de betreffende school zelf met de US4U ambassadeur en mentoren.

Van een school waar US4U zelf de gedragsinterventie aanbiedt, worden geen financiële middelen gevraagd. De gedragsinterventie wordt bekostigd door US4U zelf, met financiële middelen welke zijn verkregen uit onder andere door US4U verrichte werkzaamheden op het gebied van gespecialiseerde jeugdzorg. Deze constructie kan ook goed worden uitgevoerd door andere bureaus waar gedragspecialisten aan verbonden zijn. Informatie kan via US4U worden verkregen.

Activiteit	Wie	Uren
Vorbereiding (incl. trainingen)	Gedragspecialisten	15
	US4U ambassadeur	15
	Mentoren	12
Mentorlesprogramma	Mentoren	20
Per klassikale training / peergroup:		
Klassikale training	Gedragspecialisten	328
Peergroupsessies incl. leerlinggesprekken	Gedragspecialisten	52

3. Onderbouwing

Probleem

Het probleem waar de interventie zich op richt is dat sommige leerlingen voortijdig de school verlaten en daardoor geen startkwalificatie behalen. Een deel van deze leerlingen vertoont externaliserende gedragsproblemen, waardoor het in de praktijk moeilijker is voor hen om te functioneren op school. Deze externaliserende gedragsproblemen kunnen een uiting zijn van de uitdagingen die zij in hun leven meemaken. Vaak is er bijvoorbeeld sprake van een gebrekkige aansluiting tussen school en de thuissituatie en omgeving van de jongeren of van het opgroeien in een achterstandspositie. Dit kan van invloed zijn op het gedrag van de jongeren. Zo hebben jongeren soms een bepaalde manier van handelen en reageren aangeleerd of ontwikkeld die als problematisch wordt ervaren door de samenleving. Uit onderzoek blijkt dat 14% van de jongeren op het voorgezet onderwijs gedragsproblemen vertoont (Stevens et al., 2017). Jongens vertonen vaker gedragsproblemen dan meisjes. Daarnaast vertonen jongeren op het vmbo (-b en -t) vaker gedragsproblemen dan jongeren op het havo of vwo (Stevens et al., 2017). Deze gedragsproblemen kunnen deelname aan het onderwijs belemmeren en tot slechte prestaties en schoolverzuim leiden.

Schoolverzuim is een risicofactor voor voortijdig schoolverlaten met grote gevolgen voor de jongeren zelf. Het Nederlands Jeugdinstituut (NJI) definieert voortijdig schoolverlaters als jongeren tot 23 jaar die het onderwijs verlaten zonder startkwalificatie: een diploma op havo-, vwo- of mbo-niveau 2. Leerlingen die na het behalen van een vmbo-diploma geen onderwijs meer volgen en geen werk hebben, zijn daarom als voortijdig schoolverlater gedefinieerd. Dat betekent dat een jongere na het vmbo nog minimaal twee jaar een beroepsopleiding moet volgen en afronden om niet als voortijdig schoolverlater te worden gezien. In het schooljaar 2019-2020 waren er 22.785 nieuwe voortijdig schoolverlaters. Hoewel dit een daling is ten opzichte van 2018-2019 (toen waren er 26.894 nieuwe schoolverlaters) is dit nog steeds 2% van alle leerlingen tot 23 jaar.

Een groot deel van voortijdig schoolverlaters komt van het vmbo. Dit komt onder meer doordat vmbo'ers vaker leerproblemen en planningsproblemen hebben, waardoor ze gedemotiveerd kunnen raken en hun schoolverzuim kan stijgen. Hierdoor raken zij achter op het normale schooltempo en hebben zij ook meer moeite met het inhalen van de stof en toetsen. Dit kan de motivatieproblemen vergroten. Daarnaast kunnen er ook negatieve reacties komen van docenten, ouders en anderen uit hun omgeving, wat kan zorgen voor wrijving en interactieproblemen. Wanneer de leerling ook externaliserend probleemgedrag uit in de klas, kan dit de les verstoren en daarmee een negatief effect hebben op het leerproces van andere leerlingen, de relatie tussen de leerling en de andere leerlingen en de

relatie tussen de leerling en de docent. Wanneer er eenmaal sprake is van een beschadigde relatie tussen de leerling en docent, is de kans nog groter dat de leerling in moeilijke onderwijssituaties terechtkomt, doordat de leerling en docent dan sneller op destructieve wijze met elkaar communiceren. Ook kan de docent moeite hebben met het omgaan met deze externaliserende gedragsproblemen en zich handelingsverlegen of onbekwaam voelen. Zo komen de leerling en de interactie tussen de leerling en de docent terecht in een negatieve spiraal. Aangezien leerlingen in het vmbo niet kunnen overstappen naar een lager onderwijsniveau verlaten zij vaker de school zonder diploma.

Vroegtijdig schoolverlaten kan grote gevolgen hebben. Jongeren die vaak afwezig zijn op school of die vroegtijdig schoolverlaten, hebben namelijk een verhoogd risico op werkloosheid (Attwood & Croll, 2006; Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid, 2009), op problemen met hun psychische gezondheid (Buitelaar et al., 1994) en hun sociaal-emotionele ontwikkeling (Garland, 2001). Daarnaast belanden deze jongeren vaker in de criminaliteit (Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid, 2009). Jeugdigen die een diploma behalen, hebben een grotere kans op een baan, hebben een hoger salaris, hebben minder vaak ondersteuning nodig vanuit de overheid en zijn minder vaak crimineel dan jeugdigen die hun school niet afmaken (Christenson & Thurlow, 2004). Schooluitval en voortijdig schoolverlaten zijn niet alleen nadelig voor de jeugdige zelf, maar ook voor de samenleving.

Verantwoording

De US4U gedragsinterventie is erop gericht om leerlingen en docenten/mentoren meer inzicht te geven in de achtergronden van externaliserende gedragsproblemen en hen tools aan te reiken om hier beter mee om te gaan en zo bij te dragen aan de gedragsverbetering van de leerlingen. Aan de gedragsinterventie ligt het ASE-model (De Vries et al., 1988) ten grondslag. Het ASE-model gaat ervan uit dat de intentie om bepaald gedrag te vertonen leidt tot het daadwerkelijk uitvoeren van dat gedrag. De attitude (A), sociale invloed (S) en eigen effectiviteit (E) beïnvloeden de intentie. Binnen de gedragsinterventie krijgen leerlingen aan de hand van opdrachten inzicht in hun eigen wensen en kunnen, waarin zij vervolgens worden bekrachtigd. Zo is er bijvoorbeeld de opdracht 'Ik ben succesvol', waarin leerlingen eerst een film krijgen te zien over een voorbeeld van een succesverhaal. Vervolgens denken de leerlingen na over eigen succeservaringen en bespreken zij dit klassikaal. Door middel van een netwerkkaart worden leerlingen zich ervan bewust wie vanuit hun omgeving hen kan ondersteunen om toekomstwensen te realiseren. De gedragsspecialisten leren hen hoe ze van dit systeem gebruik kunnen maken door hier met de leerlingen over in gesprek te gaan, hen vragen te stellen en voorbeelden te geven van het inzetten van hun systeem. Verder leren leerlingen hoe ze toekomstwensen in concrete plannen kunnen omzetten, onder andere door het opstellen van een tijdlijn. De gedragsspecialisten leggen uit wat het belang

is van een tijdlijn en geven een goed voorbeeld hiervan. De leerlingen maken vervolgens een eigen tijdlijn en bespreken deze eerst met elkaar in kleine groepjes en daarna klassikaal.

Voor de invulling van de klassikale training en de peergroupsessies wordt gebruik gemaakt van werkvormen die voortkomen uit verschillende leertheorieën: de sociale leertheorie (Bandura & Walters, 1977), actief leren (Silberman, 1996) en het BIT-model (Boekaerts & Simons, 1993; Ebbens & Ettehoven, 2005). Observationeel leren, ontleend aan de sociale leertheorie, wordt ingezet om leerlingen goede voorbeelden te laten zien die zij vervolgens kunnen navolgen. Door het inzetten van rollenspellen worden leerlingen aan het werk gezet om actief te leren, waarbij zij zelf hun hersenen moeten gebruiken, problemen moeten oplossen en toe moeten passen wat ze leren. Verder krijgen de leerlingen gedurende de training nieuwe informatie waarmee ze hun positie als 'beroepskracht in opleiding' beter kunnen begrijpen. Met de nieuwe informatie gaan ze op zoek naar eerder verworven kennis en vaardigheden waarmee ze de nieuwe informatie kunnen integreren. Hierdoor worden de jongeren gestimuleerd om de nieuwe kennis in de praktijk toe te passen. Dit volgt de lijn van het BIT-model, waarbij men eerst iets moet begrijpen en daarna moet integreren om het vervolgens toe te kunnen passen.

Bij de peergroupsessies is vooral voicing van belang (Den Otter, 2015), waarbij de leerling zelf een stem krijgt en actief deelneemt aan het leerproces. Ook de sociale leertheorie, actief leren en het BIT-model komen hierbij terug. Doordat de jongeren elkaar tijdens deze sessies proberen te coachen op elkaars gedrag aan de hand van de situaties die zij in de praktijk meemaken, zijn zij zelf actief bezig, helpen zij elkaar met het toepassen van de kennis en leren zij van elkaar. Hierdoor zetten zij samen, begeleid door de gedragspecialisten, stappen vooruit in het realiseren van de gedragsverbetering.

Intermediaire doelgroep – mentoren

De mentoren krijgen via de mentorentraining meer inzicht en begrip voor leerlingen met externe gedragsproblemen. Mentoren kunnen leerlingen met externaliserende gedragsproblemen daardoor in de toekomst beter signaleren. Daarnaast leren de mentoren tools die hun kunnen helpen in de omgang met deze leerlingen. Deze tools blijven de mentoren inzetten nadat de interventie al is afgerond. Leerlingen met externaliserende gedragsproblemen die de interventie al hebben afgerond, komen daardoor niet in hetzelfde schoolklimaat terug als voor de interventie. Tevens kunnen mentoren d.m.v. deze tools leerlingen met externaliserende gedragsproblemen die (nog) niet de gedragsinterventie hebben gevolgd, ook beter ondersteunen om aan de algemeen geldende gedragsverwachtingen binnen school te voldoen.

4. Onderzoek

4.1. Onderzoek naar de uitvoering

In de schooljaren 2018 tot de zomer van 2022 hebben er 237 leerlingen deelgenomen aan de gedragsinterventie US4U, verspreid over vijf scholen. Sinds 2020 wordt ook bijgehouden hoeveel mentoren deelnemen aan de mentorentraining. Dat waren in het schooljaar 2020-2021 18 mentoren en in het schooljaar 2021-2022 12 mentoren.

- A. Paulle, B., Kielman, A.E., Kaldenbach, L.A. (2017). Eindrapport Procesevaluatie UrbanSkills4U. Universiteit van Amsterdam.
- B. De Universiteit van Amsterdam (UvA) heeft in 2017 een procesevaluatie uitgevoerd naar het US4U programma door middel van een mixed-method onderzoeksontwerp. De procesevaluatie was gericht op de klassikale training en peergroupsessies van de gedragsinterventie. In het onderzoek zijn zes interventiegroepen van twee verschillende scholen meegenomen. Twintig docenten en mentoren zijn bevraagd op hun ervaring met de interventie en op hun perceptie van de resultaten (gedrag en motivatie) van hun leerlingen. Dertien leerlingen zijn bevraagd op ervaring met het programma en hun perceptie van het effect op eigen gedrag en motivatie. Vier mentorentrainingen en vijf interventiegroepen zijn geobserveerd tijdens de klassikale training, de eindpresentaties en de peergroupsessies. Ouders van deelnemende leerlingen zijn zowel aan het begin als aan het eind van de US4U gedragsinterventie gevraagd om door middel van een korte ranking het gedrag en de motivatie van hun zoon of dochter te evalueren. Tot slot zijn door middel van interviews en informele gesprekken met de (ex-)uitvoerders van de interventie data verzameld over hun ideeën omtrent de werkzame mechanismen van de interventie en de impact op het gedrag en de motivatie van de leerlingen.
- C. Resultaten
 - Ervaring leerlingen: de leerlingen geven de gedragsinterventie US4U gemiddeld een 7,2. Leerlingen vinden het erg prettig om eindelijk een keer gehoord/gezien te worden en iemand te hebben aan wie zij hun verhaal kwijt kunnen. De gedragsregels die leerlingen meekrijgen in de interventie worden veel genoemd als nuttig. Het grootste deel van de geïnterviewde leerlingen is ook positief over het effect van de interventie. Zij geven aan dat ze hun rol als leerling beter begrijpen, minder conflicten met docenten hebben en vaker hun huiswerk maken. Het belangrijkste dat zij van de interventie geleerd hebben, is dat zij beter weten hoe zij kunnen omgaan met woede en met fouten. Er zijn ook twijfels bij de effectiviteit van de interventie. Leerlingen hebben het gevoel dat het enkel een tijdelijk duwtje in de goede richting was en dat het geen duurzame effecten zou hebben op de manier waarop zij zich gedragen.

- Ervaring ouders en docenten: veel ouders waarderen de emotionele investering die de gedragspecialisten doen in hun kinderen. Net als de leerlingen denken docenten dat de positieve invloed van het programma maar van korte duur is. Dit geeft aan dat er behoefte is aan betere nazorg, bijvoorbeeld in de vorm van beter georganiseerde peergroupsessies en betere samenwerking tussen docenten en gedragspecialisten.

Als sterke punten van de gedragsinterventie worden genoemd: de kleine groepen, persoonlijke aandacht en pragmatische houding tijdens de interventie. Een belangrijke bevinding was dat er bij de gedragspecialisten een verschil is in de manier waarop zij met de leerlingen communiceren: een 'zachte' (een emotionele, gevoelige manier van communiceren) of een 'harde' (agressieve, intimiderende manier van communiceren) aanpak. Leerlingen, ouders en docenten hebben zich negatief geuit over de 'harde' aanpak². De 'zachte' aanpak lijkt ook effectiever in het bekrachtigen van positief gedrag bij de leerlingen.

Op basis van de procesevaluatie heeft US4U vijf verbeterpunten voor de interventie opgesteld en deze inmiddels ook verwerkt in de interventie en in de handleiding. Hieronder volgt een overzicht van de belangrijkste punten en hoe US4U deze inmiddels heeft verwerkt in het US4U programma.

1. Pedagogische visie: uit de procesevaluatie kwam naar voren dat het in het oorspronkelijke gedragsinterventie ontbreekt aan een heldere pedagogische visie zodat het voor alle betrokkenen duidelijk is wat de interventie van US4U behelst en voor welke aanpak het staat. De pedagogische visie is uitgewerkt en opgenomen in het handboek. Via de docenten- en mentorentraining raken docenten en mentoren van de school bekend met de pedagogische visie van US4U en de US4U concepten. De mentoren dragen dit via het mentorlesprogramma vervolgens weer over aan alle eerstejaars leerlingen van de school.
2. Randvoorwaarden: uit de procesevaluatie bleek dat een aantal randvoorwaarden voor het programma verbetering behoefde:
 - Eigen trainingsruimte: uit de procesevaluatie bleek dat het wenselijk is om de onderdelen van de gedragsinterventie niet te houden in een klaslokaal op school, maar in een ruimte buiten school. Belangrijk is wel dat het een rustige, prikkelarme ruimte is. Dit is inmiddels gerealiseerd.
 - Selectie van de doelgroep: om de selectie van de doelgroep van het US4U programma te verbeteren zijn de volgende punten aangepakt.

² De procesevaluatie heeft inzicht gegeven dat er niet conform de uitgangspunten een harde wijze van communiceren werd gehanteerd. Deze trainer is niet meer werkzaam voor US4U en in de training is hier extra aandacht voor.

- Duidelijke contra-indicaties. Deze zijn inmiddels in een nieuwe versie van de handleiding aangepast.
 - De selectieprocedure helderder omschrijven en communiceren, evenals de taken en verantwoordelijkheden van de partijen, gekoppeld aan een heldere tijdlijn. Ook deze punten heeft US4U verwerkt in een aangepaste versie van de US4U handleiding.
 - Er bleken best veel leerlingen uit te vallen. Het US4U programma lijkt een enigszins vrijwillig karakter te hebben voor leerlingen. Dit komt onder andere doordat het volledig aanwezig zijn tijdens de klassikale training en/of de eindpresentatie geen voorwaarde is om deel te mogen nemen aan de peergroupsessies. US4U heeft daarom het mentorlesprogramma aan het US4U programma toegevoegd. Dit is een verplicht onderdeel voor alle eerstejaars leerlingen en wordt gegeven via de lessen burgerschapsvorming. Daardoor zijn de leerlingen die deelnemen aan de interventie al bekend met US4U en weten zijn ook beter wat zij van de interventie kunnen verwachten. Hoewel dit nog niet is onderzocht, lijken er na de toevoeging van het mentorlesprogramma aan de interventie inderdaad minder leerlingen tussentijds te stoppen.
3. Oudercontact: om de verbinding te versterken tussen ouders, mentor en leerling is in de procesevaluatie aangegeven dat speciale aandacht voor de huisbezoeken nodig is. US4U heeft hiertoe het registratieprogramma aangepast en de registratiediscipline aangescherpt door het personeel te trainen/coachen in het registreren.
 4. Peergroupsessies en het proces daaromheen bleken inhoudelijk te onduidelijk omschreven en onvoldoende gecommuniceerd. Dit heeft US4U eveneens in de handleiding aangepast.

4.2. Praktijkvoorbeeld

Er is (nog) geen praktijkvoorbeeld beschikbaar.

5. Samenvatting Werkzame elementen

Inhoudelijke elementen

- De persoonlijke aandacht die leerlingen krijgen van de gedragsspecialisten tijdens de interventie zorgt ervoor dat de leerlingen zich gewaardeerd en gehoord voelen.
- Alle leerlingen maken als eerstejaars kennis met de visie en aanpak van US4U via het mentorlesprogramma. Dit heeft een positieve invloed op de schoolcultuur.
- Mentoren maken ook kennis met de visie en aanpak van US4U en passen deze toe in de praktijk (zowel tijdens als na de interventie). Ook dit heeft een positieve invloed op de schoolcultuur.
- Alle onderdelen van het programma vinden plaats in groepsverband, zodat er aan de sociale vaardigheden van de leerlingen gewerkt kan worden.
- Er is contact met ouders en mentoren om een steunend netwerk te creëren.
- In de trainingen wordt gebruik gemaakt van verschillende werkvormen die goed aansluiten bij de belevingswereld van de leerlingen
- Inzet op actief leren via rollenspellen en debatteren.
- Bevorderen van eigen effectiviteit leerling via begeleid leren; leerlingen oefenen bijvoorbeeld specifieke situaties via rollenspellen.

Praktische elementen

- De klassikale training en peergroupsessies worden in kleine groepen gegeven, waardoor er ruimte is voor individuele aandacht.
- Goede samenwerking tussen de gedragsspecialisten en mentoren.
- Het mentorlesprogramma wordt tijdens de mentorles of burgerschapsonderwijs gegeven en is daarmee goed inpasbaar voor de school.
- Gebruik van schriftelijk materiaal (werkboeken).

6. Aangehaalde literatuur

- Ajzen, I. (1991). The theory of planned behavior. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 50(2), 179-211. [https://doi.org/10.1016/0749-5978\(91\)90020-T](https://doi.org/10.1016/0749-5978(91)90020-T)
- Attwood, G., & Croll, P. (2006). Truancy in secondary school pupils: Prevalence, trajectories and pupil perspectives. *Research Papers in Education*, 21(4), 467-484. <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/02671520600942446>
- Bandura, A., & Walters, R. (1977). *Social learning theory*. Englewood Cliffs.
- Boekaerts, M., & Simons, P. R. J. (1993). *Leren en instructie: Psychologie van de leerling en het leerproces*. Koninklijke van Gorcum B.V.
- Bonafacia, F.(2014). *Handleiding US4U programma: Zorg in en rond de school* (4e druk). BonConsult Training & Advies BV.
- Buitelaar, J., Van Andel, H., Duyx, J., & Van Strien, D. (1994). Depressive and anxiety disorders in adolescence: A follow-up of adolescents with school refusal. *Acta Paedopsychiatrica: International Journal of Child & Adolescent Psychiatry*, 56(4), 249-253.
- Christenson, S., & Thurlow, M. (2004). School dropouts: Prevention considerations, interventions, and challenges. *Current Directions in Psychological Science*, 13, 36-39. <https://doi.org/10.1111/j.0963-7214.2004.01301010.x>
- Cooper, J., Heron, T., & Heward, W. (2007). *Applied behavior analysis* (2^e editie). Pearson.
- De Vries, H., Dijkstra, M., & Kuhlman, P. (1988). Self-efficacy: The third factor besides attitude and subjective norm as a predictor of behavioural intentions. *Health Education Research*, 3(3), 273-282.
- Den Otter, M. (2015). *Voicing: Geef leerlingen een stem*. Instondo.
- Ebbens, S., & Ettekoen, S. (2005). *Basisboek: Effectief leren*. Noordhoff Uitgevers B.V.
- Garland, E. (2001). Rages and refusals: Managing the many faces of adolescent anxiety. *Canadian Family Physician*, 47, 1023-1030.
- Nederlands Jeugdinstuut (NJI). *Risico- en beschermende factoren voor gedragsproblemen*. Geraadpleegd van **Fout! De hyperlinkverwijzing is ongeldig.**
- Nederlands Jeugdinstuut (NJI). *Voortijdig schoolverlaten en verzuim*. Geraadpleegd van **Fout! De hyperlinkverwijzing is ongeldig.**
- Norwood, S. (2020). *Helping all children become happy learners. ZIP ZAP BOING!*. Geraadpleegd van **Fout! De hyperlinkverwijzing is ongeldig.**
- Paulle, B., Kielman, A., & Kaldenbach, L. (2017). *Eindrapport Procesevaluatie UrbanSkills4U*. Universiteit van Amsterdam.
- Silberman, M. (1996). *Active Learning: 101 Strategies To Teach Any Subject*. Prentice-Hall.

- Stevens, G., Van Dorsselaer, S., Boer, M., De Roos, S., Duinhof, E., Ter Bogt, T., Van den Eijnden, R., Kuyper, L., Visser, D., Vollebergh, W., & De Looze, M. (2017). HBSC 2017: Gezondheid en Welzijn van Jongeren in Nederland. Ridderprint BV.
- Traag, T., & Van der Velden, R.(2008). *Early school-leaving in the Netherlands. The role of student-, family- and school factors for early school-leaving in lower secondary education*. Research Centre for Education and the Labour Market.
- Van Meersbergen, E., & Jeninga, J. (2012). De ecologie van de leerling. Een systeemgericht model voor het onderwijs. *Tijdschrift voor Orthopedagogiek*, 51(4), 175-185.
- Van Overveld, K. (2014). *Groepsplan gedrag in het voortgezet onderwijs. Planmatig werken aan passend onderwijs*. Uitgeverij Pica.
- Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (2009). Vertrouwen in de school: Over de uitval van 'overbelaste' jongeren. *Amsterdam University Press*.